

گزارش پژوهشی :

بررسی ظرفیت‌ها و فرصت‌های همکاری اقتصادی با سوریه

اندیشکده اقتصاد مقاومتی

گروه تولید و تجارت

فروردین ماه ۱۴۰۰

رهبر معظم انقلاب: علاج برون رفت از مشکلات کشور «اقتصاد مقاومتی» است.

معرفی اندیشکده اقتصاد مقاومتی

اندیشکده اقتصاد مقاومتی یک کانون تفکر با مأموریت «تصمیم سازی برای حل مسائل اقتصاد کشور در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی» است که در سال ۱۳۹۵ فعالیت رسمی خود را آغاز نمود.

شناسایی شبکه مسائل در هر حوزه موضوعی، طراحی راهکار برای حل مسائل احصاء شده و هم‌اندیشی جهت ارزیابی و تدقیق آن، بررسی تجربیات جهانی، طرح مباحث در فضای نخبگانی و رسانه‌ای و پیگیری راهکارهای ارائه شده از دستگاه‌ها و مسئولین مرتبط به منظور اتخاذ تصمیمات لازم، از جمله فعالیت‌هایی است که در اندیشکده انجام می‌شود.

علاقه‌مندان می‌توانند از طریق سایت Mett.ir با اندیشکده اقتصاد مقاومتی در ارتباط باشند و نظرات، انتقادات و پیشنهادهای خود را در خصوص این گزارش و همچنین سایر فعالیت‌های اندیشکده، مطرح کنند.

بررسی ظرفیت‌ها و فرصت‌های همکاری اقتصادی با سوریه

تولید و تجارت	گروه موضوعی:
پژوهشی	نوع گزارش:
۱۴۰۰/۱۳۱۷	شناسه:
۱۴۰۰/۰۱/۳۱	تاریخ انتشار:
سید حسن محفوظی موسوی	تهیه و تدوین:
محمد امینی‌رعیا	مدیر مطالعه:

خلاصه مدیریتی

سرزمین سوریه به صورت کلی به دو بخش تقسیم می‌شود: نیمی اقلیم بیابانی (شرق سوریه) که غیرقابل کشت اما دارای حوزه‌های نفت و گازی است؛ و نیمی دیگر (غرب سوریه) اقلیمی سرسبز و مناسب برای کشاورزی است.

سوریه پس از دوران درگیری نیابتی، اکنون در آستانه حل مسایل امنیتی خود قرار دارد و این مرحله مقدمه ورود به فاز اقتصادی و بازسازی این کشور است. دولت سوریه تمهیدات ویژه‌ای برای حضور فعالان اقتصادی ایرانی اندیشیده است. فرصتی که برای حضور ایران در بازار این کشور مغتنم است. کشورهای ایران و سوریه همواره به دنبال افزایش سطح مبادلات تجاری با یکدیگر بوده‌اند. این موضوع با رجوع به تفاهم‌نامه‌ها و سندهای امضاشده بین دو طرف قابل اثبات است.

با این حال عدم وجود متولی واحد و مسئول جهت پیگیری و عملی‌سازی این تفاهم‌نامه‌ها سبب شده است که روابط اقتصادی ایران و سوریه در سطح غیر قابل قبول کنونی باقی بماند. صادرات غیرنفتی ایران به سوریه در سال ۱۳۹۹، تنها حدود ۱۲۲,۵ و واردات از این کشور، حدود ۱۷,۵ میلیون دلار است. همین موضوع سوریه را به بیست و پنجمین مقصد صادراتی کالاهای ایرانی تبدیل کرده است. این درحالی است که طبق آخرین آمار واردات سوریه در سال ۲۰۱۹ بالغ بر ۵,۵ و صادرات آن بالغ بر ۱,۹ میلیارد دلار بوده است؛ در واقع سهم ایران از بازار سوریه، تنها ۲,۳ درصد است.

بازارهایی مانند سوریه به دلیل همسانی و مشابهتی که با ظرفیت‌ها و توان تولیدی کشور ما دارند، و همچنین به دلیل نزدیکی سیاسی و اجتماعی دو کشور، راهبردی‌ترین ابزار در راستای توسعه اهداف بازرگانی و اقتصادی ایران به شمار می‌روند. افزون بر این، سوریه دروازه ورود به بازار گسترده‌ای از سرزمین‌های عربی است. با ظرفیت صادرات مجدد از سوریه و مهم‌تر از آن ورود به اقتصاد این کشور از طریق سرمایه‌گذاری، می‌توان با یک بازار ۳۵۰ میلیون نفری روبرو شد.

مناطق آزاد سوریه به دلیل موقعیت جغرافیایی این کشور و مجاورت آن با دریای مدیترانه، از اهمیت بازاری بالایی برخوردارند. در حال حاضر سوریه دارای ۹ منطقه آزاد است: شهر دمشق، فرودگاه بین‌المللی دمشق، عدرا، طرطوس، لاذقیه، بندر لاذقیه، حسیا، یعربیه و حلب. سرمایه‌گذاری مشترک برای توسعه این مناطق آزاد یک ظرفیت اقتصادی برای کشور ایران است که در این زمینه مذاکراتی نیز صورت گرفته است. همچنین حلب که بزرگترین شهرک صنعتی غرب آسیا یعنی شیخ نجار را در خود جای داده، بر اثر جنگ تا بیش از ۶۰ درصد تخریب شده است و این نیز ظرفیت مناسبی برای صادرات خدمات و فنی مهندسی است.

علاوه بر مناطق آزاد مذکور، یک بندر خشک در مرکز سوریه در نظر گرفته شده تا بر پایه اتصال خط آهن تهران - بغداد - مرز التنف به سوریه و ایجاد یک شبکه راه‌آهن میان سه کشور ایران، عراق و سوریه عمل نماید. اما به دلیل شرایط خاص فعلی، در حال حاضر تعطیل است.

در خصوص روابط اقتصادی و تجاری ایران و سوریه باید گفت که این کشور تنها کشوری است که ایران با آن توافقنامه تجارت آزاد (به استثنای ۱۴ قلم محصولات کشاورزی و ۷۴ قلم کالای صنعتی) دارد. در سال ۱۳۹۸ بنا به درخواست طرف سوریه، مقرر شد ۸۸ قلم کالایی که از توافقنامه مستثنی شده بود، از حالت استثنا خارج شود تا تجارت بین دو کشور توسعه یابد که همچنان این موضوع به مرحله عملیاتی نرسیده است.

از سوی دیگر با توجه به امضای موافقتنامه همکاری‌های اقتصادی راهبردی بلندمدت ایران و سوریه به همراه امضاء ۱۱ سند و یادداشت تفاهم همکاری بین این دو کشور در بهمن‌ماه ۱۳۹۷، ظرفیت مناسبی برای همکاری در بخش‌های مختلفی از اقتصاد سوریه وجود دارد؛ هرچند این موافقتنامه‌ها در حال حاضر یا با سرعتی اندک در حال پیگیری و اجرایی شدن هستند و یا اینکه در حال حاضر اقدامی برای عملیاتی شدن آن‌ها صورت نگرفته است.

باتوجه به تجربه پروژه نفوذ اقتصادی ایالات متحده آمریکا در کشورهای مختلف تحت عنوان بازسازی اروپا و طرح مارشال می‌توان گفت یکی از نقاط قوت و علل موفقیت این طرح، ارائه یک طرح جامع و اجرایی کردن آن از مسیر یک نهاد متولی قدرتمند بود؛ رشد اقتصادی آمریکا وابسته به حمایت از رشد اقتصادی در کشورهای درحال توسعه است که این روش یک استراتژی مؤثر برای دولت آمریکا در طول زمان بوده است. البته برنامه‌های آژانس توسعه بین‌المللی ایالات متحده الزاماً به صورت مستقیم از رشد اقتصادی آمریکا پشتیبانی نمی‌کنند بلکه آن‌ها برنامه‌های دیگری را تکمیل می‌کنند که توسط خود کشورها و سایر کمک‌کنندگان برای تأمین و جذب سرمایه‌های خصوصی انجام می‌شود.

با توجه به تجربیات آژانس توسعه بین‌المللی ایالات متحده، جمهوری اسلامی ایران با داشتن یک طرح جامع و ایجاد یک نهاد متولی قدرتمند برای گسترش تبادلات اقتصادی در سطح منطقه می‌تواند به اهدافی از قبیل ارتقای امنیت و رفاه در سطح ملی و منطقه‌ای، افزایش اشتغال، ایجاد بازار صادراتی برای کالای ایرانی، تأمین مواد اولیه برای صنایع داخلی، خروج از رکود از طریق رشد صادرات، بی‌اثر شدن تحریم‌ها و تأمین امنیت غذایی کشور دست یابد.

در این میان در مسیر توسعه تجارت خارجی با کشور سوریه موانعی نیز وجود دارد که بخش خصوصی را از این بازار دور می‌کند. اولین مشکل عمده‌ای که در روابط اقتصادی با سوریه وجود دارد آن است بازارهای ایران و سوریه نیازسنجی و ظرفیت‌سنجی مناسبی از یکدیگر ندارند؛ به عبارت دیگر عدم شناخت مناسب سبب عدم

شکل‌گیری همکاری اقتصادی و تجاری میان دو کشور شده است. در کنار این مانع، مشکلات دیگری نیز مانع توسعه روابط اقتصادی با سوریه شده‌اند که مهمترین آن‌ها عبارتند از:

- مشکلات بانکی و موضوع جابه جایی پول بین ایران و سوریه؛
- موانع مربوط به مسیرهای ارتباطی جهت حمل و نقل جاده‌ای و دریایی و لجستیک آن؛
- عدم وجود امنیت کامل در شهرهای مختلف سوریه؛
- آزاد نبودن رفت و آمد به این کشور برای تجار و سرمایه گذاران؛
- بروکراسی پیچیده و عدم وجود نهاد تصمیم گیرنده و مسئول واحد در خصوص این کشور؛
- عدم اطلاع‌رسانی مناسب از فرصت‌های همکاری موجود میان دو کشور.

از این رو ضروری است با توجه به برنامه‌ریزی آمریکا برای ایجاد فشار اقتصادی از طریق تحریم دو کشور ایران و سوریه و در عین حال نفوذ نرم در کشور سوریه و تلاش برای کاهش همکاری‌های ایران و سوریه از طریق فعالیت‌های مختلف آژانس USAID و سایر نهادها، جمهوری اسلامی ایران با نگاهی کلان و جامع به فعالیت در سوریه در ابعاد مختلف بپردازد. ایران می‌تواند با برنامه‌ای منسجم و از طریق یک نهاد متمرکز در دوران بازسازی در کنار سوریه حاضر باشد و علاوه بر کسب منافع اقتصادی جدی برای خود، به خنثی‌سازی برنامه‌های آمریکا در این کشور بپردازد. در همین راستا پیشنهاد می‌شود این نهاد اقدامات زیر را در اولویت پیگیری قرار دهد:

- **پیگیری تأسیس بانک مشترک و زیرساخت پرداخت مستقل:** کانال تبادلات مالی بخش خصوصی با سوریه همچنان از طریق صرافی‌هاست؛ این در حالی است که نزدیک به ۳ سال از مذاکرات تأسیس بانک مشترک ایران و سوریه به نام «الآمان» می‌گذرد و هنوز این بانک به مرحله بهره‌برداری نرسیده است. بنابراین پیشنهاد می‌شود اقداماتی از جمله توسعه سازوکار استفاده از اتاق تهاتر در روابط اقتصادی با سوریه، مبادله با پول‌های ملی و حذف دلار از مبادلات طرفین و ایجاد خط اعتبار مالی و بانکی مستقل توسط نظام بانکداری مورد پیگیری قرار گیرد.
- **توانمندسازی مجدد ظرفیت‌های اقتصادی به کمک سرمایه‌گذاری یا تولید مشترک:** پیشنهاد می‌شود نهاد متمرکز متولی توسعه تجارت با کشور سوریه در میان انواع ممکن همکاری‌های اقتصادی، توجه ویژه‌ای به توانمندسازی مجدد ظرفیت‌های اقتصاد این کشور به صورت سرمایه‌گذاری یا تولید مشترک داشته باشد؛ چراکه این موضع راه حل بهتری از صادرات مستقیم بویژه برای بازارهایی مشابه بازار سوریه است. کارشناسان معتقدند تولید مشترک با کشور عراق و سوریه دروازه ورود کالای ایرانی به بازارهای منطقه‌ای مخصوصاً کشورهای اتحادیه عرب و در ادامه ورود به بازارهای جهانی است. در صورتی که دولت از صندوق ضمانت صادرات ایران که با صدور ضمانت‌نامه سعی در پوشش ریسک

سیاسی دارد به خوبی پشتیبانی کند، این صندوق می‌تواند زمینه را برای حضور فعالین اقتصادی ایران در سوریه به نحو شایسته‌ای فراهم آورد.

- **توسعه صادرات خدمات فنی مهندسی با اولویت راه و ساختمان‌سازی:** رشد قابل ملاحظه‌ای در بخش ساخت و ساز کشور سوریه دیده می‌شود. در بسیاری از شهرها عملیات بازسازی از هم اکنون آغاز شده است که به دلیل افزایش تقاضا، معضلاتی به همراه داشته است. ایران با ورود به این عرصه در کشور سوریه می‌تواند علاوه بر مباحث فنی و مهندسی، به صادرات فولاد، سیمان، کاشی و سرامیک و انواع لوازم مورد نیاز در احداث ساختمان ورود نماید. همچنین با انعقاد قراردادهای بلند مدت می‌توان کارخانجات متعدد مرتبط با این محصولات را در کشور سوریه احداث نموده و از مواد اولیه ایرانی استفاده نمود. این ابرپروژه می‌تواند با کمک بخش‌های دولتی اقتصاد و با تجربه شرکت‌های انبوه‌ساز و دست‌اندرکاران مسکن مهر به سرانجام بهتری برسد.
- **توسعه توافقنامه تجارت ایران و سوریه:** ایران در سال ۱۳۹۰، توافقنامه تجارت آزاد با سوریه منعقد نمود که ۸۸ قلم کالا از آن مستثنا شده بود. اما از آن زمان تاکنون هیچ موافقتنامه تجارت آزادی با این کشور برای بهبود اوضاع تجارت یا کاهش کالاهای مستثنا شده وجود نداشته است. تعرفه گمرکی سوریه با بسیاری از کشورهای منطقه صفر اما با ایران ۴ درصد است. بنابراین پیشنهاد می‌شود موافقتنامه و تفاهم‌نامه‌های ویژه مواد اولیه با گمرک صفر با کشور سوریه منعقد شود و همچنین تعداد اقلام کالا استثناسده از توافق (۱۴ محصول کشاورزی و ۷۴ محصول صنعتی) کاهش و به تعداد صفر برسد.
- **ایجاد بستر آشنایی کامل و حضور فیزیکی فعالان اقتصادی دو کشور در بازار مقصد:** عدم آشنایی فعالان اقتصادی دو کشور یکی دیگر از موانع حضور فعالان ایران در اقتصاد سوریه است. شرکت در نمایشگاه‌های بین‌المللی و برپایی نمایشگاه‌های تخصصی و دائمی در این کشور به منظور فراهم آوردن امکان تبلیغ و معرفی محصولات غیرنفتی و شناخت ذوق، سلیقه و قدرت خرید مشتریان، شرکت در همایش‌های تجاری که توسط دستگاه‌های ذیربط دو کشور برگزار می‌گردد به منظور شناخت فرصت‌ها و مزیت‌های فراروی همکاری‌ها در بخش‌های مختلف، حضور در ترکیب هیأت‌های تجاری اعزامی به کشور سوریه به منظور بررسی زمینه‌های لازم جهت توسعه فعالیت‌های تجاری در بخش‌های مختلف، پایش همه‌جانبه فعالیت رقبا در بازار این کشور و مهم‌تر از همه توجه به اصول بازاریابی نوین در صدور کالا و خدمات به سوریه، با در نظر گرفتن اینکه اصلی‌ترین کالاهای صادراتی ایران به سوریه شامل محصولات و صنایع کارخانه‌ای پایه می‌باشد که مطابق با نیازهای وارداتی سوریه نیز به شمار می‌رود، از مهم‌ترین اقدامات است که باید به سرعت اجرایی شود.

فهرست مطالب

فصل ۱. درباره سوریه.....	۱۳
۱-۱- تاریخچه اقتصادی.....	۱۳
۱-۱-۱- وضعیت اقتصاد در دوره حافظ اسد.....	۱۴
۱-۱-۲- اصلاحات اقتصادی در دوره بشار اسد.....	۱۴
۱-۱-۳- کاهش حمایت اجتماعی با حذف یارانه سوخت، سلامت و آموزش.....	۱۶
۱-۲- شاخص‌های اقتصادی کشور سوریه.....	۱۷
۱-۲-۱- تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی.....	۱۷
۱-۲-۲- نرخ تورم در دوران جنگ نیابتی علیه سوریه.....	۱۹
۱-۲-۳- متوسط هزینه‌های ماهیانه خانوار به تفکیک استان.....	۱۹
۱-۲-۴- آمار اشتغال در بین افراد بالای ۱۵ سال.....	۲۰
۱-۳- بانکداری در سوریه.....	۲۱
۱-۳-۱- بانک‌های دولتی (تخصصی) در سوریه.....	۲۴
۱-۳-۲- بانک‌های اسلامی در سوریه.....	۲۵
۱-۴- بازار ارز.....	۲۷
۱-۵- بازار سرمایه.....	۳۱
۱-۵-۱- بورس اوراق بهادار دمشق (DSE).....	۳۱
۱-۵-۲- مدیریت بورس اوراق بهادار سوریه.....	۳۲
۱-۵-۳- انواع اوراق بهادار در کشور سوریه.....	۳۳
فصل ۲. تجارت و سرمایه‌گذاری در سوریه.....	۳۴
۱-۲- شرایط سرمایه‌گذاری در سوریه.....	۳۴
۱-۱-۲- قانون سرمایه‌گذاری.....	۳۴
۱-۲-۲- شورای سرمایه‌گذاری.....	۳۵
۱-۲-۳- پنجره واحد شورای سرمایه‌گذاری.....	۳۶
۲-۲- شاخص‌های کسب‌وکار.....	۳۷
۱-۲-۲- متغیرهای موثر بر شاخص فضای کسب‌وکار.....	۳۷
۲-۲-۲- شاخص فضای کسب‌وکار کشور سوریه.....	۳۸
۲-۲-۳- تغییرات مربوط به فضای کسب‌وکار در سوریه.....	۳۹
۳-۲- آمار مبادلات و تراز تجاری سوریه.....	۳۹
۴-۲- قوانین گمرکی.....	۴۲
۵-۲- منطقه‌های آزاد سوریه.....	۴۲
۱-۵-۲- منطقه آزاد شهر دمشق.....	۴۴
۲-۵-۲- منطقه آزاد فرودگاه بین‌المللی دمشق.....	۴۵

- ۴۶-۲-۵-۳- منطقه آزاد عدرا.....
- ۴۶-۲-۵-۴- منطقه آزاد طرطوس.....
- ۴۷-۲-۵-۵- منطقه آزاد بندری لاذقیه.....
- ۴۸-۲-۵-۶- منطقه آزاد داخلی لاذقیه.....
- ۴۹-۲-۵-۷- منطقه آزاد حسیاء.....
- ۵۰-۲-۵-۸- منطقه آزاد حلب.....
- ۵۱-۲-۵-۹- منطقه آزاد یعربیه.....
- ۵۳- فصل ۳. روابط اقتصادی ایران و سوریه.....
- ۵۳-۳-۱- مبادلات تجاری ایران و سوریه.....
- ۵۴-۳-۱-۱- مهمترین محصولات صادراتی ایران به سوریه.....
- ۵۴-۳-۱-۲- مهمترین محصولات وارداتی ایران از سوریه.....
- ۵۴-۳-۱-۳- کمیسیون‌های مشترک اقتصادی ایران و سوریه تا انتهای سال ۹۷.....
- ۵۶-۳-۱-۴- زیرساخت‌های اقتصادی و بازرگانی ایران و سوریه.....
- ۵۸-۳-۲- خطوط اعتباری ایران و سوریه.....
- ۶۰-۳-۲-۱- تاریخچه خطوط اعتباری ایران-سوریه.....
- ۶۱-۳-۳- صدور خدمات مسکن‌مهر به سوریه و عراق.....
- ۶۲-۳-۴- آغاز دوران جدید روابط اقتصادی ایران و سوریه از سال ۱۳۹۵.....
- ۶۲-۳-۴-۱- ساخت و تعمیر نیروگاه‌های برق.....
- ۶۳-۳-۴-۲- بانک مشترک ایران- سوریه.....
- ۶۴-۳-۴-۳- مناطق آزاد مشترک ایران و سوریه.....
- ۶۵-۳-۵- موافقتنامه همکاری‌های اقتصادی راهبردی بلندمدت ایران و سوریه در سال ۱۳۹۷.....
- ۶۸-۳-۶- بررسی تجربه ایالات‌متحده و حضور آن در کشورهای جنگ‌زده.....
- ۶۸-۳-۶-۱- تشکیل آژانس توسعه بین‌المللی ایالات متحده (USAID).....
- ۶۹-۳-۶-۲- طرح مارشال و اداره کل همکاری‌های اقتصادی (ECA).....
- ۷۰-۳-۶-۳- سیر تحول در رویکرد اقتصادی آژانس طی دهه‌های مختلف تشکیل.....
- ۷۱-۳-۶-۴- منافع اقتصادی آژانس توسعه بین‌المللی ایالات‌متحده آمریکا برای این کشور.....
- ۷۲-۳-۶-۵- توسعه تجارت، رشد اقتصادی و اشتغال آمریکا در اثر فعالیت USAID.....
- ۷۳-۳-۶-۶- ارتقای شاخص‌های اقتصادی و رفاهی کشورهای هدف در اثر فعالیت USAID.....
- ۸۰-۳-۷- نگاهی به واقعیت عملکرد آژانس توسعه بین‌المللی آمریکا در سوریه.....
- ۸۲- فصل ۴. ظرفیت‌های همکاری اقتصادی ایران و سوریه.....
- ۸۲-۴-۱- نیازسنجی کشور سوریه.....
- ۸۳-۴-۱-۱- نیازهای بخش اجتماعی.....
- ۸۴-۴-۱-۲- نیازهای بخش تولیدی.....

- ۳-۱-۴- نیازهای زیربنایی ۸۶
- ۲-۴- اهمیت تمرکز فعالان ایرانی در اقتصاد سوریه بر روی سرمایه‌گذاری ۸۸
- ۱-۲-۴- بخش معادن ۸۹
- ۲-۲-۴- بخش کشاورزی ۸۹
- ۳-۲-۴- بخش حمل و نقل ۹۰
- ۴-۲-۴- بخش خدمات فنی و مهندسی ۹۱
- ۳-۴- موانع پیش روی تجارت و سرمایه‌گذاری فعالان ایرانی در سوریه ۹۲
- ۱-۳-۴- ریسک سیاسی ۹۲
- ۲-۳-۴- مسیرهای ارتباطی ۹۳
- ۳-۳-۴- جابه‌جایی پول ۹۴
- ۴-۳-۴- عدم وجود متولی واحد و قدرتمند ۹۴
- ۴-۴- پیشنهادهاى اجرایی ۹۶
- ۱-۴-۴- توسعه زیرساخت‌های پولی و مالی ۹۶
- ۲-۴-۴- برنامه‌ریزی نهادها برای هدف‌گیری بازار سوریه ۹۶
- ۳-۴-۴- سود پایدار در توانمندسازی اقتصاد سوریه با سرمایه‌گذاری و تولید مشترک ۹۷
- ۴-۴-۴- رعایت قواعد بازاریابی و بسته‌بندی مناسب بازار سوریه ۹۷
- ۵-۴-۴- توسعه صادرات خدمات فنی مهندسی با اولویت راه و ساختمان‌سازی ۹۸
- ۶-۴-۴- ضرورت حضور فیزیکی فعالان اقتصادی در بازار مقصد ۹۸
- ۷-۴-۴- بسترسازی نهادهای حاکمیتی برای حضور فعالان اقتصادی در بازار سوریه ۹۹
- ۸-۴-۴- سایر پیشنهادها ۹۹
- فصل ۵. جمع‌بندی و پیشنهادها ۱۰۰
- فصل ۶. پیوست الف: درباره سوریه ۱۰۳
- ۱-۶- ویژگی‌های جغرافیایی سوریه ۱۰۳
- ۱-۱-۶- مرزهای کشور ۱۰۳
- ۲-۱-۶- آب و هوای کشور ۱۰۳
- ۳-۱-۶- رشته‌کوه‌ها ۱۰۴
- ۴-۱-۶- رودخانه‌ها ۱۰۵
- ۵-۱-۶- دریاچه‌ها ۱۰۵
- ۲-۶- مردم‌شناسی کشور سوریه ۱۰۶
- ۱-۲-۶- جمعیت ۱۰۶
- ۲-۲-۶- زبان‌های رایج ۱۰۷
- ۳-۲-۶- اقوام ساکن ۱۰۸
- ۳-۶- ادیان و مذاهب در کشور سوریه ۱۰۹

- ۱۰۹-۶-۳-۱-اسلام.....
- ۱۱۰-۶-۳-۲-مسیحیت.....
- ۱۱۰-۶-۳-۳-دروزیان.....
- ۱۱۰-۶-۳-۴-یهودیت.....
- ۱۱۰-۶-۳-۵-ایزدیان.....
- ۱۱۱-۶-۴-سیاست در سوریه.....
- ۱۱۲-۶-۴-۱-قوه مجریه.....
- ۱۱۵-۶-۴-۲-قوه مقننه.....
- ۱۱۸-۶-۵-تقسیمات اداری در سوریه.....
- ۱۱۸-۶-۵-۱-مدیریت استانی در کشور سوریه.....
- ۱۱۸-۶-۵-۲-استان‌های سوریه.....
- ۱۳۲-۶-۶-شاخص‌های جمعیتی سوریه.....
- ۱۳۳-۶-۶-۱-توزیع سنی و جنسیتی.....
- ۱۳۴-۶-۶-۲-متوسط تعداد اعضای خانواده در سوریه.....
- ۱۳۵-۶-۶-۳-نرخ رشد جمعیت سوریه از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۸.....
- ۱۳۶-۶-۶-۴-توزیع سکونت به تفکیک نوع اقامت و جنسیت.....
- ۱۳۶-۶-۶-۵-توزیع نسبی جمعیت به تفکیک وضعیت تأهل و جنسیت افراد بالای ۱۰ سال.....
- ۱۳۷-۶-۶-۶-میانه سنی جمعیت در کشور سوریه طی سال‌های ۱۹۵۰ تا ۲۰۵۰.....
- ۱۳۸-۶-۶-۷-امید به زندگی از سال تولد در سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷.....
- ۱۳۹-۶-۶-۸-توزیع نسبی شاخص‌های امنیت غذایی به تفکیک استان‌ها.....
- ۱۴۰-۶-۶-۹-توزیع نسبی شاخص‌های امنیت غذایی با توجه به مناطق شهری/روستایی.....
- ۱۴۱-۶-۶-۱۰-نرخ باروری در سوریه از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷.....
- ۱۴۱-۶-۶-۱۱-نرخ زاد و ولد در سوریه از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷.....
- ۱۴۱-۶-۶-۱۲-نسبت شهرنشینی در کشور سوریه طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۸.....
- ۱۴۳-۷-پیوست ب: تأسیس شرکت در سوریه.....
- ۱۴۳-۷-۱-انواع شرکت‌های قانونی در سوریه.....
- ۱۴۴-۷-۲-مراحل و اسناد مورد نیاز برای ثبت شرکت با مسئولیت محدود در سوریه.....
- ۱۴۶-۷-۳-مقررات ثبت شعب، دفاتر و نمایندگی‌های خارجی شرکت‌ها و سازمان‌ها در سوریه.....
- ۱۴۸-۸-پیوست پ: قانون جدید سرمایه‌گذاری در سوریه.....
- ۱۶۵-منابع.....

فهرست جداول

- جدول ۱. متوسط هزینه‌های ماهیانه خانوار (لیبر سوریه) به تفکیک استان در سال ۲۰۱۷ (هر ۵۲۰ لیبر ۱ دلار)..... ۲۰
- جدول ۲. آمار اشتغال افراد بالای ۱۵ سال..... ۲۱
- جدول ۳. فهرست و مشخصات بانکهای سوریه..... ۲۲
- جدول ۴. شرح معیارهای موثر در سنجش فضای کسب‌وکار..... ۳۸
- جدول ۵. تغییرات عمده فضای کسب‌وکار در کشور سوریه..... ۳۹
- جدول ۶. مبادلات تجاری سوریه با جهان از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۹..... ۴۰
- جدول ۷. مهمترین اقلام صادراتی سوریه به جهان در سال ۲۰۱۹..... ۴۰
- جدول ۸. مهمترین اقلام وارداتی سوریه از جهان در سال ۲۰۱۹..... ۴۱
- جدول ۹. مبادلات تجاری ایران و سوریه از سال ۱۳۸۸ لغایت ۱۳۹۸ (میلیون دلار)..... ۵۳
- جدول ۱۰. مهمترین محصولات صادراتی ایران به سوریه در سال ۱۳۹۹..... ۵۴
- جدول ۱۱. مهمترین محصولات وارداتی ایران از سوریه در سال ۱۳۹۹..... ۵۴
- جدول ۱۲. کمیسیون‌های مشترک اقتصادی ایران و سوریه تا انتهای سال ۹۷..... ۵۴
- جدول ۱۳. زیرساخت‌های اقتصادی و بازرگانی ایران و سوریه..... ۵۶
- جدول ۱۴. مهم‌ترین قراردادهای و توافق‌های ایران و سوریه در دوره بازسازی..... ۶۳
- جدول ۱۵. مبادلات تجاری سوریه با جهان از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۹ (میلیارد دلار)..... ۸۵
- جدول ۱۶. تخمین میزان خسارت در مناطق صنعتی مختلف سوریه..... ۸۶
- جدول ۱۷. آمار جمعیت کشور سوریه تا سال ۲۰۱۹..... ۱۰۶
- جدول ۱۸. نتایج آرای همه‌پرسی ریاست جمهوری سوریه از سال ۱۹۴۹..... ۱۱۲
- جدول ۱۹. نتایج آخرین انتخابات ریاست جمهوری سوریه..... ۱۱۴
- جدول ۲۰. مشخصات سران قوای اجرایی سوریه..... ۱۱۵
- جدول ۲۱. تعداد کرسی‌های هر استان در مجلس خلق سوریه..... ۱۱۵
- جدول ۲۲. آمار منتخبین مجلس خلق سوریه بر اساس احزاب..... ۱۱۶
- جدول ۲۳. کمیسیون‌های مجلس سوریه و رؤسای آنها..... ۱۱۷
- جدول ۲۴. آمار نسبت جنسیتی مردم سوریه در سنین مختلف..... ۱۳۳
- جدول ۲۵. تعداد اعضای خانواده در استان‌های مختلف..... ۱۳۴
- جدول ۲۶. توزیع سکونت به تفکیک نوع اقامت و جنسیت..... ۱۳۶
- جدول ۲۷. توزیع نسبی جمعیت به تفکیک وضعیت تأهل و جنسیت برای افراد ۱۰ سال و بیشتر..... ۱۳۶
- جدول ۲۸. توزیع نسبی شاخص‌های امنیت غذایی به تفکیک استان‌ها..... ۱۳۹
- جدول ۲۹. توزیع نسبی شاخص‌های امنیت غذایی (درصد)..... ۱۴۰
- جدول ۳۰. هزینه‌های ثبت شعب، دفاتر و نمایندگی‌های شرکت‌های خارجی و سازمان‌ها..... ۱۴۷

فهرست اشکال

- شکل ۱. عبدالله درداری معاون وقت نخست وزیر در امور اقتصادی..... ۱۶
- شکل ۲. کارت اعتباری بانک اسلامی بین المللی سوریه..... ۲۷
- شکل ۳. یکی از فروشگاه‌های زنجیره‌ای موسسه السوریة للتجارة..... ۲۹
- شکل ۴. شرکت تجارت خارجی سوریه..... ۲۹

- شکل ۵. بیانیه بانک مرکزی سوریه در رابطه با اصلاح قیمت ارز..... ۳۰
- شکل ۶. تغییرات ارزش دلار آمریکا در مقابل لیر سوریه طی ۵۰ سال گذشته تا ۲۰۱۹..... ۳۱
- شکل ۷. تغییرات ارزش دلار آمریکا در مقابل لیر سوریه طی سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۱..... ۳۱
- شکل ۸. شاخص بورس دمشق طی سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۰..... ۳۲
- شکل ۹. تصویری از ساختمان هیئت سرمایه‌گذاری در سوریه..... ۳۶
- شکل ۱۰. تصویری از سامانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری در سوریه..... ۳۶
- شکل ۱۱. معیارهایی که در محاسبه شاخص کسب‌وکار مورد استفاده قرار می‌گیرند..... ۳۷
- شکل ۱۲. شاخص‌های فضای کسب‌وکار سوریه..... ۳۹
- شکل ۱۳. نماد سازمان مناطق آزاد سوریه..... ۴۳
- شکل ۱۴. امضای توافقنامه بین بانک مرکزی دو کشور ایران و سوریه..... ۶۳
- شکل ۱۵. انعقاد موافقتنامه راهبردی بین ایران و سوریه در سال ۱۳۹۷..... ۶۵
- شکل ۱۶. هیئت ایرانی منعقد کننده توافقنامه ۱۳۹۷ در کنار هیئت سوری..... ۶۶
- شکل ۱۷. حضور دکتر حسن دانایی‌فر (دبیر ستاد توسعه روابط اقتصادی ایران با عراق و سوریه) و کیوان کاشفی (رئیس اتاق بازرگانی مشترک ایران و سوریه) در هیات ایرانی..... ۶۷
- شکل ۱۸. صادرات آمریکا به کشورهای در حال توسعه ۱۱,۵ میلیون شغل برای آمریکا ایجاد کرده است..... ۷۲
- شکل ۱۹. فعالیت‌های آژانس توسعه بین‌المللی ایالات متحده در برخی کشورهای منطقه..... ۷۹
- شکل ۲۰. برنامه‌های ادعایی آژانس USAID برای سوریه..... ۸۱
- شکل ۲۱. علمای مذاهب مختلف سوریه در کنار رئیس‌جمهور..... ۱۰۹
- شکل ۲۲. آرامگاه شیخ عدی در لالش، شمال عراق..... ۱۱۱
- شکل ۲۳. اولین انتخابات پس از اصلاح نظام تک‌حزبی در سوریه..... ۱۱۴
- شکل ۲۴. نسبت اعضای مجلس بر اساس گروه‌های مردم..... ۱۱۶
- شکل ۲۵. نقاط باستانی استان حمص..... ۱۲۴
- شکل ۲۶. تصویری از مرکز آمار سوریه..... ۱۳۲

فهرست نمودارها

- نمودار ۱. تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت در سوریه طی سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۷ (میلیون لیره)..... ۱۸
- نمودار ۲. نرخ رشد تولید ناخالص داخلی سوریه طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۷..... ۱۸
- نمودار ۳. پیش‌بینی افزایش نرخ تولید ناخالص داخلی سوریه تا سال ۲۰۲۳..... ۱۹
- نمودار ۴. تخمین میزان تورم از سال ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶..... ۱۹
- نمودار ۵. مقاصد اصلی صادرات کشور سوریه در سال ۲۰۱۷..... ۴۱
- نمودار ۶. روش اعتبارات اسنادی (LC)..... ۵۹
- نمودار ۷. جمعیت ساکنان سوریه از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۹ به تفکیک جنسیت..... ۱۰۷
- نمودار ۸. جمعیت کشور سوریه طی سال‌های ۱۹۵۰ تا ۲۱۰۰..... ۱۰۷
- نمودار ۹. هرم سنی و جنسیتی کشور سوریه در سال ۲۰۱۷..... ۱۳۴
- نمودار ۱۰. نرخ رشد جمعیت سوریه از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۸..... ۱۳۵
- نمودار ۱۱. میانه سنی جمعیت در کشور سوریه طی سال‌های ۱۹۵۰ تا ۲۰۵۰..... ۱۳۷
- نمودار ۱۲. امید به زندگی از سال تولد در سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷..... ۱۳۸

- نمودار ۱۳. امید به زندگی از سال تولد در سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷ به تفکیک جنسیت..... ۱۳۹
- نمودار ۱۴. نرخ باروری در سوریه از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷..... ۱۴۱
- نمودار ۱۵. نرخ زاد و ولد در سوریه از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۷..... ۱۴۱
- نمودار ۱۶. نسبت شهرنشینی در کشور سوریه طی سال‌های ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۸..... ۱۴۲

فهرست نقشه‌ها

- نقشه ۱. موقعیت چهارراهی کشور سوریه..... ۴۳
- نقشه ۲. موقعیت جغرافیایی مناطق آزاد سوریه..... ۴۴
- نقشه ۳. منطقه آزاد شهر دمشق..... ۴۵
- نقشه ۴. موقعیت جغرافیایی منطقه آزاد فرودگاه بین‌المللی دمشق..... ۴۶
- نقشه ۵. موقعیت جغرافیایی منطقه آزاد عدرا..... ۴۶
- نقشه ۶. موقعیت جغرافیایی منطقه آزاد طرطوس..... ۴۷
- نقشه ۷. موقعیت جغرافیایی منطقه آزاد بندری لاذقیه..... ۴۸
- نقشه ۸. موقعیت جغرافیایی منطقه آزاد داخلی لاذقیه..... ۴۸
- نقشه ۹. پروژه توسعه منطقه آزاد داخلی لاذقیه..... ۴۹
- نقشه ۱۰. موقعیت جغرافیایی منطقه آزاد حسیاء و نزدیکی آن به کشور لبنان..... ۵۰
- نقشه ۱۱. موقعیت جغرافیایی منطقه آزاد حسیاء..... ۵۰
- نقشه ۱۲. موقعیت جغرافیایی منطقه آزاد حلب..... ۵۱
- نقشه ۱۳. موقعیت جغرافیایی منطقه آزاد حلب در یعربیه..... ۵۱
- نقشه ۱۴. اتصال خط آهن تهران - دمشق..... ۶۴
- نقشه ۱۵. موقعیت، همسایگان و تقسیمات کشوری سوریه..... ۱۰۴
- نقشه ۱۶. پراکندگی ادیان و مذاهب در سوریه..... ۱۱۱
- نقشه ۱۷. تقسیمات استانی کشور سوریه..... ۱۱۹
- نقشه ۱۸. مشخصات استان دمشق و موقعیت آن نسبت به ریف دمشق..... ۱۲۰
- نقشه ۱۹. مشخصات استان ریف دمشق و موقعیت آن نسبت به دمشق..... ۱۲۱
- نقشه ۲۰. استان قنیطره..... ۱۲۱
- نقشه ۲۱. استان درعا..... ۱۲۲
- نقشه ۲۲. استان سویداء..... ۱۲۳
- نقشه ۲۳. استان حمص..... ۱۲۴
- نقشه ۲۴. استان طرطوس..... ۱۲۵
- نقشه ۲۵. استان لاذقیه..... ۱۲۶
- نقشه ۲۶. استان حماه..... ۱۲۷
- نقشه ۲۷. استان ادلب..... ۱۲۸
- نقشه ۲۸. استان حلب..... ۱۲۹
- نقشه ۲۹. استان رقه..... ۱۳۰
- نقشه ۳۰. استان دیر الزور..... ۱۳۰
- نقشه ۳۱. استان حسکه..... ۱۳۱
- نقشه ۳۲. منابع آبی استان حسکه..... ۱۳۱